Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
J. KOKOTT
от 22 септември 2022 година [1]

Дело C-312/21

Tráficos Manuel Ferrer S.L.,
Ignacio
срещу
Daimler AG

(Преюдициално запитване, отправено от Juzgado de lo Mercantil nº 3 de Valencia (Търговски съд № 3 във Валенсия, Испания)

„Преюдициално запитване — Конкуренция — Антитръстово законодателство — Прилагане по инициатива на частноправни субекти — „Картел за камиони“ — Член 101 ДФЕС — Принцип на ефективност — Директива 2014/104/ЕС — Национални разпоредби относно разпределението на съдебните разноски — Информационни асиметрии — Невъзможност или неоправдано големи трудности при количественото определяне на вредата — Определяне на размера на вредата“

I. Въведение

1. Допустимо ли е да се изисква от ищец, който претендира обезщетение за вреди, причинени от картел, при частично уважаване на иска да заплати половината от съдебните разноски, или това възпрепятства прекомерно упражняването на правото на обезщетение за вреди, причинени от картел? Може ли национален съд да определи размера на вредата, причинена от картел, когато ищците са имали достъп до данните, на които се основава експертизата на ответниците за вредите, и когато претендираната сума за обезщетение за вреди се отнася и за стоки, които ищците са придобили не от ответниците, а от други участници в картела?

2. Това по същество са преюдициалните въпроси, които са поставени на Съда на Европейския съюз в настоящия случай. Те се поставят в контекста на т.нар. „картел за камионите“, който особено в Испания доведе до голям брой искове за обезщетение за вреди, които Съдът разгледа или все още разглежда по други дела [2].

[1] Език на оригиналния текст: немски.

[2] Вж. решения от 29 юли 2019 г., Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635), от 15 юли 2021 г., Volvo и др. (C-30/20, EU:C:2021:604), от 6 октомври 2021 г., Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800), от 22 юни 2022 г., Volvo и DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494), и от 1 август 2022 г., Daimler (Картели — Камиони за битови отпадъци) (C-588/20, EU:C:2022:607), както и висящите дела C-163/21, PACCAR и др., и C-285/21, Dalarjo и др. Вж. и решение на Съда от 2 февруари 2022 г., Scania и др./Комисия (T-799/17, EU:T:2022:48), както и във връзка с този въпрос производството по обжалване по дело C-251/22 P, Scania и др./Комисия, висящо пред Съда.

3. Поставените преюдициални въпроси са свързани с добре познатите основни проблеми във връзка с обезщетението за вреди, причинени от картел, които се отнасят по-специално до информационната асиметрия между увредените лица и участниците в картела, както и до трудностите във връзка с представянето на доказателства за наличието на вреди и с количественото определяне на техния размер. Тези проблеми трябва да разреши Директива 2014/104/ЕС относно някои правила за уреждане на искове за обезщетение за вреди по националното право за нарушения на разпоредбите на правото на държавите членки и на Европейския съюз в областта на конкуренцията (наричана по-нататък „Директива 2014/104“ или „Директивата“)[3]. В настоящия случай са приложими съответните разпоредби от тази директива и следователно те могат да бъдат използвани при отговора на поставените преюдициални въпроси.

II. Правна уредба

A. Правото на Съюза

4. Относимата в настоящия случай правна уредба на Съюза включва, освен член 101 ДФЕС, и Директива 2014/104.

5. Съображения 14 и 15 от Директива 2014/104 се отнасят до свързаните с доказването трудности в производства за обезщетение за вреди, причинени от картел, водени от частноправен субект:

„(14) Исковете за обезщетение за вреди при нарушения на правото на Съюза или националното конкурентно право обикновено изискват сложен фактологичен и икономически анализ. Необходимите доказателства за доказване на претенция за претърпени вреди често са в изключителното притежание на ответника или на трети лица и не са известни или достъпни в достатъчна степен за ищеца. При тези обстоятелства строгите правни изисквания към ищците да докажат подробно всички факти по делото в началото на производството по иска и да предоставят точно определени придружаващи доказателства, могат неоправдано да възпрепятстват ефективното упражняване на гарантираното с ДФЕС право на обезщетение.

(15) Доказателствата са важен елемент при предявяването на искове за обезщетение за вреди при нарушения на конкурентното право на Съюза или националното конкурентно право. При все това, тъй като съдебното производство в областта на конкуренцията се характеризира с информационна асиметрия, е целесъобразно да се гарантира, че на ищците е предоставено право да искат представянето на доказателства от значение за техните претенции, без да е необходимо да посочват конкретните доказателства. С оглед гарантиране на равенството на страните тези средства следва също така да са достъпни за ответниците по искове за обезщетение за вреди, така че те да могат да поискат представяне на доказателства от ищците. Освен това националните съдилища следва да могат да разпоредят представяне на доказателства от трети лица, включително публични органи. […]“.

[3] Директива на Европейския парламент и на Съвета от 26 ноември 2014 година относно някои правила за уреждане на искове за обезщетение за вреди по националното право за нарушения на разпоредбите на правото на държавите членки и на Европейския съюз в областта на конкуренцията (ОВ L 349, 2014 г., стр. 1).

6. Съображения 45 и 46 от Директива 2014/104 изясняват проблема с количественото определяне на размера на индивидуалната вреда, причинена от картел:

„(45) Въпреки това увредено лице, което докаже, че е претърпяло вреда вследствие на нарушение на конкурентното право, трябва да докаже и размера на нанесената вреда, за да получи обезщетение. Количественото определяне на вредата в делата, свързани с конкурентното право, е процес, при който се изискват много факти[,] и може да се наложи прилагане на сложни икономически модели. Често пъти това струва скъпо и ищците се сблъскват с трудности при получаване на необходимите данни, за да обосноват своите претенции. По този начин количественото определяне на вредата в делата, свързани с конкурентното право, може да съставлява значителна пречка пред предявяването на ефективни претенции за обезщетение за вреди.

(46) При липса на правила на Съюза относно количественото определяне на вредата, причинена вследствие на нарушение на конкурентното право, националната правна система на всяка държава членка съдържа свои собствени правила за количествено определяне на вредата, а държавите членки и националните съдилища определят изискванията, които ищецът трябва да изпълни при доказването на размера на претърпяната вреда, методите, които могат да се използват за количествено определяне на размера, и последиците в случай на непълно спазване на тези изисквания. При все това изискванията на националното право, свързани с количественото определяне на вредата в дела, свързани с конкурентното право, не следва да бъдат по-неблагоприятни от изискванията, уреждащи подобни искове по националното право (принцип на равностойност), и не трябва да водят до ситуация, в която е практически невъзможно или прекомерно трудно да се упражни предвиденото в правото на Съюза право на обезщетение (принцип на ефективност). Следва да се вземат предвид евентуалната информационна асиметрия между страните и фактът, че количественото определяне на вредата означава да се оцени как въпросният пазар би се развил при липса на нарушение. Тази оценка предполага сравнение със ситуация, която по подразбиране е хипотетична[,] и поради това не може да се направи с абсолютна точност. Следователно е целесъобразно да се гарантира, че националните съдилища разполагат с правомощия за определяне на размера на вредата, причинена вследствие на нарушението на конкурентното право. […]“.

7. Член 5, параграф 1 от Директива 2014/104 урежда представянето на доказателства в изпълнение на съдебно разпореждане:

„1. Държавите членки гарантират, че при производство, свързано с иск за обезщетение за вреди в Съюза, образувано по искане на ищец, който е представил мотивирано изложение, съдържащо разумно достъпни факти и доказателства, които са достатъчни да подкрепят основателността на претенцията му за претърпени вреди, националните съдилища могат да разпоредят ответникът или трето лице да представят доказателствата от значение за делото, които са под техен контрол, при условията, предвидени в настоящата глава. Освен това държавите членки гарантират, че по искане на ответника националните съдилища могат да разпоредят представяне на доказателствата от значение за делото от ищеца или трето лице. […]“.

8. Член 17 от Директива 2014/104 има заглавие „Количествено определяне на вредата“ и неговият параграф 1 предвижда:

„1. Държавите членки гарантират, че доказателствената тежест и степента на доказване, необходими за количественото определяне на вредата, не правят упражняването на правото на обезщетение практически невъзможно или прекомерно трудно. Държавите членки гарантират, че националните съдилища разполагат с правомощието в съответствие с националните процедури да определят размера на вредата, ако се установи, че ищецът е претърпял вреда, но е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда въз основа на наличните доказателства“.

9. Член 22 от Директива 2014/104 урежда нейното прилагане във времето:

„1. Държавите членки гарантират, че националните мерки, които са приели в съответствие с член 21, за да се съобразят с материалноправните разпоредби на настоящата директива, нямат обратно действие.

2. Държавите членки гарантират, че всички различни от посочените в параграф 1 национални мерки, които са приели в съответствие с член 21, не се прилагат за искове за обезщетение за вреди, с които техните национални съдилища са сезирани преди 26 декември 201[4] г.“.

Б. Испанското право

10. Член 394, параграфи 1 и 2 от Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (Закон 1/2000 за гражданското съдопроизводство, наричан по-нататък „LEC“) от 7 януари 2000 г. (BOE, бр. 7 от 8 януари 2000 г., стр. 575) в редакцията му, приложима към настоящия случай, гласи:

„1. В производствата по установителни искове страната в първоинстанционното производство, чиито искания са отхвърлени изцяло, се осъжда да заплати съдебните разноски, освен ако съдът прецени, като се мотивира надлежно, че делото поражда сериозни съмнения от фактическа или правна страна. […]

2. В случай на частично уважаване или отхвърляне на исканията всяка страна понася направените от нея съдебни разноски във връзка с предявения от нея иск и половината от общите съдебни разноски, освен ако е налице основателна причина, поради злоупотреба с процесуални права, съответната страна да бъде осъдена да заплати всички съдебни разноски“.

11. На 27 май 2017 г., тоест пет месеца след изтичането на срока за транспониране на Директива 2014/104 на 27 декември 2016 г., влиза в сила Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores (Кралски декрет-закон 9/2017 за транспонирането на директиви на Европейския съюз в областта на финансите, търговията и здравеопазването и за командироването на работници) от 26 май 2017 г. (BOE, бр. 126 от 27 май 2017 г., стр. 42820), който транспонира тази директива в испанското право.

12. С транспонирането на Директива 2014/14, наред с другото, се създава член 283bis от LEC, който съответства на член 5 от нея.

III. Главното производство

13. На 11 октомври 2019 г. M. Ignacio и испанското дружество Tráficos Manuel Ferrer, S.L. (наричани по-нататък „ищци“) предявяват иск за обезщетение за вреди по реда на гражданското право на основание член 101 ДФЕС, както и на член 1902 от испанския Código Civil (Граждански кодекс) срещу Daimler AG (наричан по-нататък „Daimler“ или „ответник“).

14. Искът се основава на установеното в решението на Комисията от 19 юли 2016 г.[4] нарушение на конкурентното право от страна на ответниците, изразяващо се в съгласувано действие с други европейски производители на камиони в периода 1997—2011 г. (т.нар. „картел за камионите“). Става въпрос за съглашения относно образуването и увеличаването на брутните цени на определени видове камиони и прехвърлянето на разходите за въвеждането на нови технологии за контрол на емисиите на замърсители.

15. В подкрепа на иска си ищците посочват, че по време на картела са придобили камиони марка Mercedes, Renault и Iveco, които са засегнати от поведението на производителите на камиони, санкционирани от Комисията. Камионите марка Mercedes са произведени от ответника в главното производство.

16. Според ищците вследствие на антиконкурентните съгласувания на цените те са претърпели вреди под формата на завишение на цените на придобитите превозни средства. Те доказват това с представено от тях експертно заключение, в което претърпяната вреда се определя количествено. Ответникът оспорва тази експертиза, като представя своя собствена, от която е видно, че са неправилни предпоставките, хипотезите и методологията, използвани в представената от ищците експертиза. Във връзка с това ответникът предоставя на ищците достъп до всички данни, взети предвид в неговата експертиза. Впоследствие ищците представят допълнителна „техническа експертиза“ относно получените чрез достъпа до данните на ответника резултати, но не преформулират заключенията в представената от тях експертиза.

17. Ответникът също така подава искане за привличане като страна в процеса на Renault Trucks SAS и Iveco SPA (производители на останалите камиони, придобити от ищците), което е отхвърлено от запитващата юрисдикция, тъй като според нея не са налице законовите изисквания за това; производството продължава с Daimler като единствен ответник.

[4] Решение C(2016) 4673 final на Комисията от 19 юли 2016 година относно производство по член 101 [ДФЕС] и член 53 от Споразумението за ЕИП (дело AT.39824 — Камиони). Резюмето на това решение е публикувано на 6 април 2017 г. (ОВ 2017 г., C 108, стр. 6).

IV. Преюдициалното запитване и производството пред Съда

18. В този контекст Juzgado de lo Mercantil nº 3 de Valencia (Търговски съд № 3 във Валенсия, Испания) решава да спре производството по делото, и с акт от 10 май 2021 г., постъпил в Съда на 19 май 2021 г., му поставя следните преюдициални въпроси:

„1. Налице ли е съвместимост между правото на увреденото лице на пълно обезщетение за понесените вреди вследствие на антиконкурентно поведение съгласно член 101 ДФЕС и съдебната практика по тълкуването на този член, и правна уредба като предвидената в член 394, параграф 2 от LEC, която позволява увреденото лице да бъде осъдено да заплати част от съдебните разноски в зависимост от размера на недължимо платените суми вследствие на завишението на цените, като платените съдебни разноски могат да му бъдат възстановени при частично уважаване на иска за обезщетение, като това предполага, че са констатирани нарушение на правилата на конкуренцията и наличие на причинно-следствена връзка с възникването на вреда, която следва безспорно да бъде установена, определена по размер и присъдена след приключването на процеса?

2. Правомощието за определяне на размера на вредите, с което разполага националният съд, позволява ли му, при наличие на информационна асиметрия или на неразрешими трудности, свързани с количественото определяне, които не трябва да възпрепятстват правото на пълно обезщетение на увреденото лице вследствие на антиконкурентна практика по член 101 ДФЕС, във връзка с член 47 от Хартата, да определи размера на вредите субсидиарно и самостоятелно, включително когато вследствие на нарушение на правилата на конкуренцията, състоящо се в картел, с който е установено завишение на цените, по време на процеса увреденото лице е имало достъп до данните, на които се основава представеното от ответника експертно становище, за да изключи наличието на подлежаща на обезщетяване вреда?

3. Правомощието за определяне на размера на вредите, с което разполага националният съд, позволява ли му да определя размера им субсидиарно и самостоятелно при установяването на информационна асиметрия или на неразрешими трудности, свързани с количественото определяне, които не трябва да възпрепятстват правото на обезщетение в пълен размер на увреденото лице вследствие на антиконкурентна практика по член 101 ДФЕС и във връзка с член 47 от Хартата, включително когато вследствие на нарушение на правилата на конкуренцията, състоящо се в картел, с който е установено завишение на цените, увреденото лице насочи претенцията си за обезщетение срещу един от адресатите на акта на съответния административен орган, който адресат е солидарно отговорен за вредите, но не е предложил на пазара закупения от увреденото лице продукт или ползваната от него услуга?“.

19. В производството пред Съда писмени становища са представили ищците, Daimler, Испания и Европейската комисия.

V. Анализ

20. Преди анализа по същество на преюдициалното запитване (Б) следва да бъдат разгледани възраженията на Испания относно неговата допустимост (А).

A. Допустимост на преюдициалното запитване

21. Испания оспорва както компетентността на Съда на Европейския съюз да отговори на преюдициалните въпроси (1), така и тяхната допустимост (2).

1. По компетентността на Съда

22. От една страна, Испания твърди, че Съдът на Европейския съюз не е компетентен да отговори на първия преюдициален въпрос, тъй като той не попада в приложното поле на правото на Съюза. Член 394, параграф 2 от LEC уреждал само разпределението на съдебните разноски при спорове и с него не се транспонирали никакви разпоредби от правото на Съюза. Фактът, че спорът по същество е относно правото на Съюза, не променял нищо в това отношение, тъй като член 101 ДФЕС не можел да породи последици за правилата относно разпределението на съдебните разноски в националното право.

23. Това възражение не може да се приеме.

24. Несъмнено е вярно, че при липса на хармонизация на гражданското процесуално право правилата за провеждането на производства по гражданскоправни искове се уреждат от вътрешното право на държавите членки въз основа на принципа на процесуалната автономия[5]. Освен това и Директива 2014/104 не съдържа никаква конкретна уредба относно присъждането на съдебните разноски.

25. Независимо от това процесуалните правила, предназначени да гарантират защитата на правата, които субектите черпят от правото на Съюза, дори когато се уреждат във вътрешния правен ред на държавите членки по силата на принципа на процесуалната автономия, попадат в приложното поле на правото на Съюза, доколкото трябва да отговарят на принципите на равностойност и ефективност[6]. Следователно Съдът на Европейския съюз е компетентен да даде указания на запитващата юрисдикция, които да ѝ позволят да реши дали съответните национални разпоредби са съвместими с тези принципи[7].

26. Тъй като главното производство се отнася до претенции за обезщетение за вреди на основание член 101 ДФЕС, искът в главното производство цели упражняване по съдебен ред на предоставени от правото на Съюза претенции и правилата и условията за тяхното прилагане в националното право трябва да се преценяват с оглед на предвидените в правото на Съюза принципи на равностойност и ефективност. Следователно правното положение в главното производство попада в приложното поле на правото на Съюза[8].

5 Вж. моето заключение, представено по дело Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:293, т. 54 и цитираната съдебна практика).

6 Вж. в този смисъл решения от 20 септември 2001 г., Courage и Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, т. 25—29), от 26 октомври 2006 г., Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, т. 24), от 28 март 2019 г., Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, т. 42), и от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 83 и 85).

7 Вж. в този смисъл решение от 11 септември 2018 г. IR (C-68/17, EU:C:2018:696, т. 56).

8 В това отношение разглежданото в главното производство положение не е напълно идентично с разглежданите в решения от 27 март 2014 г., Torralbo Marcos (C-265/13, EU:C:2014:187, т. 30—33), и от 8 декември 2016 г., Eurosaneamientos и др. (C-532/15 и C-538/15, EU:C:2016:932, т. 52—56), на които се позовава Кралство Испания. В тези дела чрез националните процесуални разпоредби не се упражнява право на иск, което черпи своето основание от правото на Съюза, и предметът в главното производство не се отнася до тълкуване или прилагане на норма от правото на Съюза, поради което тези производства не попадат в приложното поле на правото на Съюза. Запитващите юрисдикции не искат да се установи дали спорните правила затрудняват прекомерно упражняването на право на иск с основание в правото на Съюза, а само дали тези правила като цяло са съвместими с Хартата на основните права на Европейския съюз. Това обстоятелство само по себе си не може да отвори приложното поле на правото на Съюза.

27. От друга страна, Испания счита, че Съдът на Европейския съюз не е компетентен да отговори и на втория и третия преюдициален въпрос, тъй като единствено запитващата юрисдикция може да тълкува националните разпоредби относно доказването и да прецени дали в настоящия случай е налице информационна асиметрия между страните, както и дали възможностите за събиране на доказателства са изчерпани в достатъчна степен.

28. Това възражение също не може да бъде прието. Всъщност вторият и третият преюдициален въпрос също се отнасят до съдържащите се в правото на Съюза изисквания, свързани с ефективното прилагане на правото на обезщетение, произтичащо от член 101 ДФЕС. Освен това вторият и третият преюдициален въпрос се отнасят до тълкуването на член 17, параграф 1 от Директивата, който противно на становището на Испания е приложим в настоящия случай, както се изяснява в следващия раздел.

2. По допустимостта на преюдициалните въпроси

а) По приложимостта на Директива 2014/104 в главното производство

29. Испания твърди, че вторият и третият преюдициален въпрос са недопустими, тъй като се отнасят до правомощието по член 17 от Директива 2014/104 на националните съдилища да определят размера на вредата. Тази разпоредба обаче не е приложима в рамките на спора в главното дело.

30. Въпреки че запитващата юрисдикция не се позовава на член 17 от Директива 2014/104 в текста на своите преюдициални въпроси, тя прави това в мотивите на акта за преюдициално запитване. Освен това задачата на Съда, така или иначе, е да вземе предвид съответните разпоредби от правото на Съюза, за да даде на националния съд полезен отговор [9].

31. Отговорът на въпроса дали член 17 от Директива 2014/104 е приложим ratione temporis, произтича от нейния член 22. Съгласно член 22, параграф 1 националните мерки, приети за транспониране на материалноправните разпоредби на посочената директива, нямат обратно действие. Съгласно параграф 2 мерки за транспониране на Директивата обаче, различни от посочените в параграф 1, не могат да се прилагат във връзка с искове, предявени след влизането в сила на Директивата на 26 декември 2014 г.

32. Както посочва генералният адвокат Szpunar в своето заключение по дело PACCAR и др., от систематиката на член 22 от Директива 2014/104 произтича, „че позоваването на „всички различни от [материалноправните разпоредби] национални мерки“ по смисъла на член 22, параграф 2 от посочената директива, се отнася до процесуалните разпоредби“ [10].

33. В решение Volvo и DAF Trucks Съдът посочва, че (противно на становището на Испания в настоящото производство, което обаче е изразено преди постановяването на това решение) въпросът кои от разпоредбите на Директивата са материалноправни и кои не са,

[9] Вж. решение от 22 юни 2022 г., Volvo и DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, т. 28 и цитираната съдебна практика).

[10] Вж. заключението на генералния адвокат Szpunar по дело PACCAR (C-163/21, EU:C:2022:286, т. 55). Вж. и заключението на генералния адвокат Szpunar по дело RegioJet (C-57/21, EU:C:2022:363, т. 27—29).

трябва да се прецени от гледна точка на правото на Съюза, а не от гледна точка на приложимото национално право. Това е така, тъй като в член 22 от Директивата липсва препращане към националното право [11].

34. Освен това в посоченото решение Съдът приема, от една страна, че член 17, параграф 1 от Директива 2014/104, който се отнася до възможността за определяне на размера на вредата от национален съд, какъвто е и настоящият случай, има процесуално естество [12]. От друга страна, Съдът заявява, че тази разпоредба е приложима ratione temporis в рамките на иск за обезщетение за вреди, предявен след 26 декември 2014 г., и след датата на транспониране на Директива 2014/104 в националното право. Последната дата е от значение, тъй като при липса на национални разпоредби за транспониране прилагането на разпоредбите на Директивата по отношение на частноправни субекти би било проблематично, най-малкото преди изтичането на срока за нейното транспониране [13].

35. Следователно съгласно член 22, параграф 2 от Директивата националните разпоредби, с които се транспонира член 17, параграф 1 от тази директива, са приложими в спора по главното производство. Това е така, тъй като искът по това производство е предявен на 11 октомври 2019 г., т.е. след 26 декември 2014 г. и след датата на транспониране на Директивата в испанското право на 27 май 2017 г. (вж. т. 11 и 13 по-горе).

36. Приложимостта ratione temporis на другите разпоредби от Директивата, които може да са релевантни в настоящия случай, ще бъде разгледана, доколкото това е целесъобразно, в рамките на анализа по същество на преюдициалните въпроси.

37. В това отношение следва да се отбележи преди всичко, че доколкото разпоредбите на Директивата кодифицират чисто декларативни принципи, които вече са били признати в съдебната практика [14], тези принципи продължават да се прилагат, независимо от това дали съответните разпоредби от Директивата се квалифицират като материалноправни по смисъла на член 22, параграф 1 от нея.

38. В допълнение, независимо от приложимостта на Директивата, поставените преюдициални въпроси при всички случаи са допустими. Това е така, тъй като дори някои разпоредби на Директивата да не са приложими ratione temporis, на тези преюдициални въпроси трябва да се отговори с оглед на член 101 ДФЕС, във връзка с принципа на ефективност.

б) По погасителната давност по отношение на иска в главното производство

39. Противно на становището на Испания, релевантността на преюдициалните въпроси за решаването на спора в главното производство не може да бъде поставена под въпрос с довода, че искът в главното производство е погасен по давност.

[11] Решение от 22 юни 2022 г. (C-267/20, EU:C:2022:494, т. 39—41); вж. също заключението на генералния адвокат Szpunar по дело PACCAR и др. (C-163/21, EU:C:2022:286, т. 56).

[12] Решение от 22 юни 2022 г., Volvo и DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, т. 80—85). За сметка на това в точка 90 и сл. от посоченото решение Съдът постановява, че член 17, параграф 2 от Директивата представлява материалноправна разпоредба по смисъла на член 22, параграф 1; тази разпоредба обаче не се обсъжда по настоящото дело.

[13] Решение от 22 юни 2022 г., Volvo и DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, т. 76, 77 и 86—89).

[14] Вж. по този въпрос съображение 12 от Директива 2014/104.

40. В решение Volvo и DAF Trucks Съдът приема, че член 10 от Директива 2014/104, който урежда давностния срок за исковете за обезщетение за вреди, причинени от нарушения на конкурентното право, и предвижда минимален давностен срок от пет години за такива искове, следва да се квалифицира като материалноправна разпоредба [15]. Освен това Съдът уточнява, че по принцип давностният срок започва да тече от датата на публикуване в Официален вестник на резюмето на решението на Комисията за установяване на нарушението [16].

41. Освен това Съдът постановява, че предвиденият в член 10 от Директива 2014/104 петгодишен давностен срок може да се прилага в рамките на иск за обезщетение за вреди, който, макар да се отнася за нарушение на конкурентното право, преустановено преди влизането в сила на посочената директива, е предявен след влизането в сила на мерките за транспониране на Директивата в националното право. Това е така поне в случай че давностният срок, приложим за този иск съгласно старите разпоредби, не е изтекъл преди изтичането на срока за транспониране на Директивата и продължава да тече дори след влизането в сила на националните транспониращи разпоредби [17].

42. Според доводите на Испания преди транспонирането на Директива 2014/104 давностният срок по националното право е бил една година. В настоящия случай резюмето на решението на Комисията, с което се установява нарушението, е публикувано в Официален вестник на 6 април 2017 г. [18] Без да се засяга преценката на запитващата юрисдикция, може да се приеме, че към тази дата ищците са получили необходимата информация за предявяване на иска си и че едногодишният давностен срок е започнал да тече от този момент. Следователно този срок не е бил изтекъл преди изтичането на срока за транспониране на Директива 2014/104 на 27 декември 2016 г., нито преди влизането в сила на испанските правила за транспониране на 27 май 2017 г. (вж. т. 11 по-горе). От това следва, че към иска в главното производство, без да се засяга преценката на запитващата юрисдикция, са приложими член 10 от Директивата и петгодишният давностен срок, въведен при нейното транспониране в Испания.

43. Тъй като искът в главното производство е предявен на 11 октомври 2019 г., т.е. по-малко от пет години след момента, от който започва да тече погасителната давност, този иск не е погасен по давност и преюдициалните въпроси са релевантни за решаването на спора.

3. Заключение по допустимостта на преюдициалното запитване

44. От всички изложени дотук съображения следва, че преюдициалното запитване е допустимо.

[15] Относно квалификацията на разпоредбите относно давността като материалноправни или като процесуалноправни разпоредби вж. също моето заключение, представено по дело Taricco и др. (C 105/14, EU:C:2015:293, т. 114 и 115).

[16] Решение от 22 юни 2022 г., Volvo и DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, т. 46, 47, 71 и 72).

[17] Решение от 22 юни 2022 г., Volvo и DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, т. 33, 34, 42, 48, 49 и 73—79); вж. също представеното от генерален адвокат Pitruzzella заключение по дело ZA и др. (C 25/21, EU:C:2022:659, т. 52 и 53).

[18] Вж. бележка под линия 4 от настоящото заключение.

Б. Анализ на преюдициалните въпроси по същество

45. Трите преюдициални въпроса, поставени от Търговския съд № 3 във Валенсия, Испания, по същество се отнасят до две групи теми. От една страна, трябва да се установи дали общата испанска правна уредба относно съдебните разноски, която предвижда ищецът да понесе съдебните разноски наполовина дори при частично уважаване на иска, затруднява прекомерно упражняването на правото на обезщетение за вреди, причинени от картел (1). От друга страна, се поставя въпросът при какви условия национален съд може да се възползва от възможността да определи размера на претендираното обезщетение за вреди, причинени от картел (2).

1. По разпределението на съдебните разноски съгласно член 394, параграф 2 от LEC (първи преюдициален въпрос)

46. Правната уредба относно съдебните разноски, съдържаща се в член 394, параграф 2 от LEC, може да възпре ищеца да ползва и да упражнява правата си, тъй като е свързана с риск за него, дори при частично уважаване на иска, да трябва да понесе изцяло направените от него съдебни разноски, както и половината от общите съдебни разноски (а). Възниква обаче въпросът дали тази правна уредба, разглеждана във връзка с член 394, параграф 1 от LEC, може да се тълкува в съответствие с правото на Съюза в смисъл, че не представлява прекомерна пречка за ефективното упражняване на правото на обезщетение за вреди, причинени от картел (б).

а) Правната уредба в член 394, параграф 2 от LEC относно съдебните разноски — прекомерна пречка пред ефективното прилагане на правото на обезщетение за вреди, причинени от картел?

47. С първия преюдициален въпрос запитващата юрисдикция иска да установи дали правната уредба относно разпределението на съдебните разноски, съдържаща се в член 394, параграф 2 от LEC, е съвместима с член 101 ДФЕС във връзка с принципа на ефективност и с правото на пълно обезщетение за вредите, причинени от нарушение на конкурентното право.

48. Съгласно практиката на Съда по член 101 ДФЕС във връзка с принципа на ефективност, който е кодифициран декларативно в член 4 от Директива 2014/104, процесуалните правила на държавите членки не трябва да правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правото на обезщетение за вредите, причинени от нарушение на конкурентното право [19].

49. Съгласно член 394, параграф 2 от LEC ищецът понася направените от него разноски и половината от общите съдебни разноски и когато искът му бъде частично уважен.

[19] Решения от 13 юли 2006 г., Manfredi и др. (C-295/04—C-298/04, EU:C:2006:461, т. 62), от 6 юни 2013 г., Donau Chemie и др. (C-536/11, EU:C:2013:366, т. 27), и от 28 март 2019 г., Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, т. 43).

1) Възможност за прилагане по аналогия на съдебната практика по Директива 93/13

50. Тази разпоредба е предмет на разглеждане в решение Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (наричано по-нататък: „решение Caixabank“)[20], на което се позовава и запитващата юрисдикция. В него Съдът приема, че Директива 93/13/ЕИО относно неравноправните клаузи в потребителските договори (наричана по-нататък „Директива 93/13“)[21], разглеждана във връзка с принципа на ефективност, не допуска правната уредба по член 394 от LEC, доколкото тя позволява да се възложи на потребителя част от съдебните разноски, съответстващи на частично уважения иск, предявен от него. Делото се отнася до случай, в който предявеният от потребител иск за установяване на нищожност на неравноправна договорна клауза е уважен изцяло, докато искът за възстановяване на сумите, платени на основание на тази договорна клауза, е уважен само частично. Според Съда в този случай спорната правна уредба създава съществена пречка, която може да възпре потребителите да упражнят предоставеното от Директива 93/13 право на ефективен съдебен контрол върху потенциално неравноправен характер на договорни клаузи.

51. Възможно ли е тази констатация да бъде приложена по аналогия и към разглежданата в настоящия случай проблематика, свързана с упражняването на предвидените в правото на Съюза претенции за обезщетение за вреди, причинени при нарушения на конкурентното право?

52. Очевидно е, че съществуват структурни паралели между проблематиката, свързана с неравноправните клаузи, и тази, която характеризира обезщетението за вреди, причинени от картел. Това е така, тъй като и в двете области обикновено е налице структурно неравенство в ущърб на едната страна.

53. Общоизвестно е това неравенство между търговците, от една страна, които често използват стандартизирани договори, и потребителите, от друга. Ето защо, както става ясно от съображенията на Директива 93/13, нейната цел е да защити гражданите в качеството им на потребители и да подсили техните права.

54. Както посочват ищците в настоящото дело и както следва от съображения 14, 15, 45 и 46 от Директива 2014/104, правото на обезщетение за вреди, причинени от картел, също се характеризира със структурно неравенство между увредения ищец и увредилия го ответник. Това неравенство се дължи по-специално на информационна асиметрия в тежест на ищеца, както и на трудности при доказването и остойностяването на вредата, като Директива 2014/104 цели да преодолее това посредством предвидените в нея правила за представяне на доказателства и за количествено определяне на вредата (членове 5, 6 и 17).

55. Следователно, въпреки че ищците в производства за обезщетение за вреди, причинени от картел, обикновено не са потребители, тяхното положение на структурно по-слаба страна все пак е сравнимо в достатъчна степен с това на потребителите по смисъла на решение Caixabank.

[20] Вж. решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 93—99).

[21] Директива на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

56. Освен това, както изтъкват в допълнение ищците, в случаи като настоящия и в други производства за обезщетение за вреди, образувани с оглед „картела за камионите“, положението се влошава и от факта, че увредените лица често са малки или средни предприятия, докато ответниците са многонационални групи от предприятия. В производствата за обезщетение за вреди, причинени от картел, макар да не е задължително, подобно положение е често срещано [22]. Това обяснява и разпространението на модели за финансиране на процеси в тази област. За ефективното прилагане на антитръстовото законодателство обаче именно страните, които са претърпели сравнително минимални или дори разпръснати вреди (в абсолютни стойности, макар и не непременно разглеждани поотделно), трябва да бъдат насърчавани да упражняват правата си.

57. В този смисъл съществува допълнителен структурен и телеологичен паралел между нормативния обхват на Директива 93/13 и този на обезщетението за вреди, причинени от картел, който се изразява в това, че и в двете области, упражнявайки собствените си права, ищците допринасят за постигането на цели на Съюза, като например функционирането на вътрешния пазар или защитата на лоялната конкуренция. Всъщност, противно на довода на Испания, Директива 93/13 цели не само да обезщети съответния потребител, но и да преустанови използването на неравноправни клаузи като цяло. По подобен начин правото на обезщетение за вреди, причинени от картел, има за цел не само да осигури поправяне на вредите, но и да действа като възпиращ фактор и по този начин да допринесе за ефективно прилагане на правото в областта на конкуренцията [23]. Подобна функция на ищеца като „защитник“ или „застъпник“ на интересите на Съюза се открива например и в исковете на конкуренти в областта на държавните помощи и обществените поръчки или при колективните искове в областта на правото на опазване на околната среда.

58. Както обаче твърди Daimler, решение Caixabank се отнася за случай, в който има два предмета на спора (установяване на неравноправния характер на съответната клауза и възстановяване на платените на основание тази клауза суми), първият от които е уважен изцяло, а вторият — само частично [24]. За разлика от това настоящият спор в главното производство е относно един-единствен иск за обезщетение за вреди.

59. Противно на мнението на Daimler, по същество това не поставя под съмнение съпоставимост на двете положения. Това обаче може да наложи нюансиране на възприетото в решение Caixabank разрешение по отношение на настоящия случай. За тази цел трябва да бъдат взети предвид следните съображения.

2) Нюансиране на съдебната практика по Директива 93/13 в областта на правото на обезщетение за вреди, причинени от картел

60. На първо място и в случай като настоящия не изглежда изключено по принцип да се приеме за критерий уважаването на исканията. Това е така, тъй като с присъждането на ищеца на част от претендираната сума се признава, че вследствие на разглежданото

[22] Това става причина Съдът на Европейския съюз да разшири обхвата на защитата на правото на обезщетение за вреди, причинени от картел, по отношение на по-малки предприятия на физически лица и когато самите те (като икономически по-слаба страна) са страна по съответния договор, който нарушава член 101 ДФЕС, вж. решение от 20 септември 2001 г., Courage и Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, т. 24—34).

[23] Вж. решения от 20 септември 2001 г., Courage и Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, т. 26 и 27), и от 6 октомври 2021 г., Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800, т. 36), както и заключението на генералния адвокат Wahl по дело Skanska Industrial Solutions и др. (C-724/17, EU:C:2019:100, т. 27—31).

[24] Вж. решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 94 и 96).

нарушение на конкурентното право той е претърпял вреда. От тази гледна точка положението в настоящия случай е съпоставимо с това в решение Caixabank, в което е уважено главното искане за установяване на неравноправния характер на съответната клауза.

61. На второ място обаче трябва да се признае доводът на Daimler, че при обезщетението за вреди, причинени от картел, както и в производствата за обезщетение за вреди по принцип, от основно значение е изчисляването на размера на вредата. Това е така, тъй като при признаване на претенцията за обезщетение за вреди по принцип обикновено не се присъжда просто фиксирана сума, която няма нищо общо с конкретните обстоятелства. Тъкмо напротив, целта на въведената с Директива 2014/104 система на доказване и количествено определяне на вредата[25] е да се създаде възможност за най-точно остойностяване на вредата. Дори оборимата презумпция по член 17, параграф 2 от Директива 2014/104, съгласно която се приема, че нарушенията, свързани с картел, причиняват вреда, съгласно съображение 47 от посочената директива няма за цел да обхване конкретния размер на вредата. Ето защо в производствата относно обезщетение за вреди, причинени от картел, когато се преценява кои искания са уважени за целите на решението относно съдебните разноски, не изглежда необосновано да се вземе предвид делът от претендираната сума, присъден на ищеца.

62. На трето място, разпределянето на съдебните разноски в случай, когато исканията и на двете страни са частично уважени и частично отхвърлени, е израз на процесуална справедливост[26]. Както отбелязва Daimler, това поделяне е предвидено и в член 138, параграф 3 от Процедурния правилник на Съда. Подобна правна уредба има за цел да попречи на ищците именно в производства за обезщетение за вреди да претендират прекомерно високи суми, които не са пропорционални на претърпяната вреда.

63. На четвърто място, що се отнася до нарушения на конкурентното право обаче, характерно за производствата за обезщетение за вреди е, че количественото определяне на обхвата на вредата е особено проблематично и следователно може да представлява съществена пречка за ефективното предявяване на претенциите за обезщетение за вреди (вж. т. 54 по-горе). По тази причина националните юрисдикции трябва да могат да определят размера на вредата в съответствие с член 17, параграф 1 от Директивата.

64. На пето място, поради тези трудности при количественото определяне на точния размер на вредата и възможността за нейното определяне от национален съд е налице особено голям риск от частично отхвърляне на иска в производствата за обезщетение за вреди в областта на конкурентното право. Освен това, както се признава в съображение 45 от Директива 2014/104 и както отбелязват запитващата юрисдикция и ищците, изготвянето на икономическите експерти, необходими за количествено определяне на вредата, може да е много скъпо. Както подчертава запитващата юрисдикция, действително полученото обезщетение може да бъде значително по-малко вследствие на обстоятелството, че се понася и половината от съдебните разноски.

[25] Вж. съображения 45 и 46 (т. 6 от настоящото заключение), както и членове 5 (т. 7 от настоящото заключение), 6 и 17 (т. 8 от настоящото заключение) от Директива 2014/104.

[26] В това отношение вж. заключението на генералния адвокат Saugmandsgaard Øe по дело Caixabank (C-385/20, EU:C:2021:828, т. 59).

65. От съчетаването на тези фактори следва, че в производствата за обезщетение за вреди в областта на конкурентното право рискът да трябва да понесат направените от тях съдебни разноски и половината от общите съдебни разноски, дори при частично уважаване на иска, както и посоченият в решение Caixabank риск от частично отхвърляне на иска „[създават] съществена пречка, която може да възпре [ищеца] да упражни предоставеното от [член 101 ДФЕС право на обезщетение за вреди, причинени от картел]“ [27].

66. На шесто и последно място, това обаче не означава, че във всички случаи, когато искът на ищеца бъде уважен частично, ответникът трябва задължително да понесе всички съдебни разноски на ищеца. Това е така, защото, както твърди Daimler, правото на пълно обезщетение за вредата, претърпяна в резултат на нарушение на конкурентното право, кодифицирано в член 3 от Директива 2014/104 и признато в съдебната практика [28], не означава непременно, че упражняването на това право не е свързвано с никакви разноски. Критерият, според който увреденото лице трябва да бъде поставено в положението, в което би се намирало, ако не беше извършено нарушението на конкурентното право (член 3, параграф 2), не означава, че това лице трябва да бъде поставено във всички случаи в такова положение, все едно че не е било проведено производството за прилагане на това право на обезщетение за вреди.

67. В този смисъл Съдът признава в друго производство по Директива 93/13, че принципът на ефективност допуска потребителят да понесе определени съдебни разноски, когато предявява иск за установяване на неравноправния характер на договорна клауза. В това отношение Съдът приема, че е съвместимо с принципа на ефективност положение, при което не е задължително на потребителите да бъдат възстановени изцяло направените от тях разходи за адвокатски хонорари, а само в размер до съответната пропорционална сума, при условие че размерът на възстановените разноски не е толкова по-малък спрямо спорното вземане, че да възпре потребителя да предяви правата си. Съдът по същество обосновава този извод с факта, че отговорността за размера на хонорара, договорен между потребителя и неговия адвокат, попада в сферата на отговорност на потребителя и че ответният търговец не е длъжен да понесе риска да бъде задължен да заплати прекомерни и непропорционални по отношение на делото съдебни разноски, направени от потребителя [29].

68. От това по отношение на производствата за обезщетение за вреди, причинени от картел, mutatis mutandis, може да се направи изводът, че в случай на частично отхвърляне на иска е разумно ищецът да понесе собствените си разноски или поне част от тях, както и част от общите съдебни разноски, при условие че извършването на тези разноски може да бъде отнесено към неговата собствена сфера на отговорност. Такъв може да бъде например случаят, когато частичното отхвърляне на иска се дължи на прекомерно високите претендирани суми или на начина, по който ищецът води съдебния процес.

69. Ако, от друга страна, частичното отхвърляне на иска се дължи на общопризнатата прекомерна структурна трудност или дори практическа невъзможност да бъдат определени количествено вредите, причинени вследствие на нарушения на конкурентното

[27] Вж. по аналогия решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 99).

[28] Решение от 6 юни 2013 г., Donau Chemie и др. (C-536/11, EU:C:2013:366, т. 24); вж. в същия смисъл и решение от 13 юли 2006 г., Manfredi и др. (C-295/04 до C-298/04, EU:C:2006:461, т. 95 и 96).

[29] Решение от 7 април 2022 г., Caixabank (C-385/20, EU:C:2022:278, т. 42—58); вж. по този въпрос също така заключението на генералния адвокат Saugmandsgaard Øe по дело Caixabank (C-385/20, EU:C:2022:828, т. 50—54).

право, това частично отхвърляне на иска не попада в сферата на отговорност на ищеца и не е обосновано да бъде осъждан за съдебните разноски за упражняване на неговото право на иск за обезщетение за вреди. В противен случай това би затруднило прекомерно или дори би направило практически невъзможно упражняването на правото на иск и следователно би могло да възпре ищеца ефективно да ползва и упражни правото си на обезщетение за вреди, причинени от картел.

70. По-скоро е уместно рискът от частично отхвърляне на исканията на ищеца в такъв случай да се отнесе към сферата на отговорност на ответника, който е извършил забраненото нарушение на конкурентното право. Ответниците по принцип носят отговорност за процеса, тъй като са създали картел. От подобен картел с цел ценови споразумения има не по-малко сериозни последици, отколкото от използването на неравноправни клаузи. Освен това забраната на такива нарушения е добре известна и исковете, предявявани от увредени от картели лица, и свързаните с тях съдебни разноски са предвидими за участниците в картел. Известен е и проблемът с количественото определяне на вредите, причинени от картел. Следователно рискът от частично отхвърляне на иска на увредените от картела лица е достатъчно предвидим за причинителите на вредите [30].

71. Поради това изглежда обосновано и справедливо при искове за обезщетение за вреди в областта на конкурентното право да се дерогира общият принцип за разпределение на съдебните разноски в случай на частично уважаване и частично отхвърляне на исковете на двете страни, когато частичното отхвърляне на иска на ищеца се дължи на прекомерните трудности или на невъзможността да бъде определена количествено вредата, и следователно това отхвърляне не се отнася към неговата сфера на отговорност. Дали това е така, трябва да прецени сезираната с разглежданото производство юрисдикция с оглед на конкретните обстоятелства по делото.

72. От всички изложени дотук съображения следва, че правната уредба на съдебните разноски, предвидена в член 394, параграф 2 от LEC, в настоящия случай, както и в областта на Директива 93/13 е несъвместима с принципа на ефективност, ако вследствие на тази уредба, в случай на частично отхвърляне на иска поради прекомерни трудности или невъзможност да бъде определена количествено вредата, ищецът въпреки това трябва да понесе направените от него съдебни разноски и половината от общите съдебни разноски.

б) Възможно тълкуване на член 394, параграфи 1 и 2 от LEC в съответствие с правото на Съюза?

73. Съгласно постоянната съдебна практика запитващата юрисдикция трябва да тълкува националните разпоредби, доколкото е възможно, в светлината на правото на Съюза и конкретно на текста и целта на член 101 ДФЕС, без обаче да извършва тълкуване contra legem на тези национални разпоредби [31].

[30] Вж. по този въпрос mutatis mutandis решения от 5 юни 2014 г., Kone и др. (C-557/12, EU:C:2014:1317, т. 30 и 34), и от 12 декември 2019 г., Otis Gesellschaft и др. (C-435/18, EU:C:2019:1069, т. 32), както и моето заключение по дело Kone и др. (C-557/12, EU:C:2014:45, т. 37, 41 и сл., и 75), и Otis Gesellschaft и др. (C-435/18, EU:C:2019:651, т. 83 и 142, и сл.).

[31] Решения от 21 януари 2021 г., Whiteland Import Export (C-308/19, EU:C:2021:47, т. 60—62) и от 22 юни 2022 г., Volvo и DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, т. 52).

74. Освен това въпросът дали национална разпоредба прави невъзможно или прекомерно трудно прилагането на правото на Съюза, трябва да се анализира, като се държи сметка за мястото на тази разпоредба в цялото производство, неговия ход и особености пред различните национални инстанции [32].

75. Според запитващата юрисдикция член 394, параграф 1 от LEC, който предвижда, че страната, чиито искания са отхвърлени изцяло, се осъжда да заплати съдебните разноски, се тълкува от испанските съдилища по следния начин: в случаите, в които исканията на ищеца са уважени „в значителна степен“ („estimación sustancial“/„accueil substantiel des conclusions“) и има само малка разлика между поисканото и присъденото, също е възможно ответникът да бъде осъден да понесе разноските.

76. Според запитващата юрисдикция и доводите на Daimler обаче тази съдебна практика се позовава (най-малкото също и) на уважаването на исканията в „количествено“, а не само в „качествено“ отношение. Следователно този подход очевидно може да се приложи само ако отхвърлените искания могат да се считат за акцесорни с оглед на предмета на делото и на общия размер на цената на иска. От това следва, че не е ясно дали това правило за „уважаване на исканията в значителна степен“ може да се приложи само в случаите, в които първоначалният иск за обезщетение за вреди е уважен в размер на близо 100 % (или най-малкото над 70—80 %). Възниква въпросът дали това правило се прилага и в случаите, в които това уважаване на иска се отнася до по-малко от 70 % или дори до по-малко от 50 % от първоначално претендирана сума (което всъщност би довело до прилагането на член 394, параграф 2 от LEC), ако това частично отхвърляне на иска се дължи на прекомерните трудности или на практическата невъзможност да бъде определена количествено вредата.

77. Освен това според Daimler испанската съдебна практика признава възможността ищецът да получи пълно възстановяване на съдебните разноски дори в случай на частично отхвърляне на исканията, ако коригира цената на иска в хода на производството. Запитващата юрисдикция следва да провери доколко в случай като настоящия тази съдебна практика би могла да доведе до възстановяване на съдебните разноски на ищеца дори в случай на частично уважаване на иска. В този контекст трябва да се провери по-специално дали задължението за коригиране на цената на иска в хода на производството би направило упражняването на правото на обезщетение за вреди, причинени от картел, практически невъзможно или прекомерно трудно. Така например не би било приемливо ищецът да бъде принуждаван да намали разумно определената първоначално цена на иска до неразумно ниско равнище поради риска от понасяне на половината от съдебните разноски. За разлика от това би било възможно ищецът да коригира цената на иска въз основа на преценката на доказателствата и определянето на размера на вредата от компетентния съд.

78. Освен това Daimler твърди, че испанските съдилища признават възможността в производствата за обезщетение за вреди в областта на конкурентното право да не се изисква от ищците да понасят всички съдебни разноски дори при пълно отхвърляне на исканията.

[32] Решения от 14 март 2013 г., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, т. 53), от 1 октомври 2015 г., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, т. 51), и от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 85 и 97).

79. Остава неясно дали съгласно член 394, параграф 2 от LEC би било възможно евентуално ищецът да бъде задължен да понесе само част от направените от него съдебни разноски и от общите съдебни разноски (а не изцяло), ако това е обосновано от обстоятелствата по делото, по-специално от прекомерната трудност или невъзможност да бъде определена количествено вредата, от една страна, и от процесуалното поведение на страните, от друга.

80. С оглед на всички тези елементи запитващата юрисдикция следва да провери дали член 394, параграфи 1 и 2 от LEC може да се тълкува в съответствие с правото на Съюза в смисъл, че когато искът е частично отхвърлен поради прекомерни трудности или практическа невъзможност да бъде определена количествено вредата, ответникът може да бъде задължен да понесе всички съдебни разноски, респ. в зависимост от обстоятелствата по делото да бъде задължен да понесе най-малкото пропорционална част от съдебните разноски на ищеца.

в) Междинно заключение

81. От всички изложени дотук съображения следва, че член 101 ДФЕС във връзка с принципа на ефективност трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална правна уредба, която в някои случаи, дори при частично уважаване на иска, предвижда подялба на съдебните разноски наполовина между страните. Това обаче изисква тази правна уредба да може да се тълкува в съответствие с правото на Съюза по начин, от който следва, че в случай на частично отхвърляне на иска поради прекомерни трудности или практическа невъзможност да бъде определена количествено вредата, ответникът понася всички съдебни разноски, респ. в зависимост от обстоятелствата по делото може да бъде задължен да понесе най-малкото пропорционална част от съдебните разноски на ищеца.

2. По предпоставките за определяне на размера на вредата (втори и трети преюдициален въпрос)

82. С втория и третия преюдициален въпрос запитващата юрисдикция иска да установи дали тя може да се възползва от възможността да определи размера на индивидуалната вреда, причинена от картел, в случай като настоящия. В това отношение има две особености по настоящото дело: първо, данните, на които се основава представената от ответника експертиза, са оповестени на ищеца (а) и второ, ищецът е насочил иска си срещу един от участниците в картела, от когото е придобил само част от обхванатите от картела продукти (б).

а) По достъпа до данните, на които се основава представената от ответника експертиза за вредите (втори преюдициален въпрос)

83. Във втория си преюдициален въпрос запитващата юрисдикция посочва понятието „информационна асиметрия“ между страните. От тази формулировка, както и с оглед на достъпа до данните, на които се основава представената от ответника експертиза, може да се заключи, че запитващата юрисдикция иска да установи дали може да определи размера на вредата, ако ищецът е имал достъп до тези данни, като по този начин евентуално отчасти е била премахната асиметрията между страните.

84. Наличието на „информационна асиметрия“ по смисъла на член 17, параграф 1 от Директива 2014/104 не е условие за определяне на размера на вредата от националния съд.

85. В съображение 46 от тази директива във връзка с информационната асиметрия между страните и общоизвестните трудности, свързани с количественото определяне на вредата, се посочва необходимостта да се предвиди възможност за оценка на вредата от националните съдилища. От това може да се заключи, че според законодателя характерната информационна асиметрия е само един от мотивите да се предвиди възможност за определяне на вредата от национален съд.

86. Всъщност дори когато е налице информационна симетрия между страните, може да има трудности при конкретното количествено определяне на вредата. Поради това оценката на националния съд служи не само за компенсиране на информационната асиметрия между страните, а по-скоро за преодоляване на трудностите във връзка с доказването при количественото определяне на вредата като цяло.

87. За разлика от това в съображение 15 от Директивата информационната асиметрия между страните се посочва като мотив за създаването на правила за събиране на доказателства, чиято цел е премахване на тази асиметрия.

88. Съгласно членове 5 и 6 от Директива 2014/104[33] националните съдилища могат да разпоредят на ищеца, ответника, трето лице или на орган за защита на конкуренцията да представят доказателства. Член 17, параграф 1 предвижда възможността за определяне на вредата от национален съд в случаите, когато е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда *въз основа на наличните доказателства*[34]. Така тази разпоредба се основава на презумпцията, че възможностите да се разпореди представянето на доказателства, вече са изчерпани и че въпреки това количественото определяне на вредата е практически невъзможно или прекомерно трудно. Следователно определянето на вредата е субсидиарно на точното количествено определяне на размера на вредата посредством събиране на доказателства.

89. Съответно представянето на доказателства от ответника, дори да не е в контекста на разпореждане по член 5, а по негова собствена инициатива, не е нищо друго освен друг вид установяване на факти. Следователно това не изключва възможността количественото определяне на вредата да е практически невъзможно или прекомерно трудно.

90. Освен това не може да се приеме по принцип, че достъпът до данните, на които се основава представената от ответника експертиза, отстранява напълно информационната асиметрия между страните. Дори когато е налице информационна симетрия между страните, това не означава, че не може да съществува практическа невъзможност или прекомерна трудност да бъде определена количествено вредата.

91. На първо място, за да се установи до каква степен достъпът до съответните данни действително намалява информационната асиметрия между страните, трябва да се преценят конкретните условия за предоставяне на данните, както и техният обхват и релевантност за конкретния случай. Това може да се отнася например до въпросите дали

[33] Според генералния адвокат Szpunar става въпрос за процесуални разпоредби (вж. заключението на генералния адвокат Szpunar по дело PACCAR и др. [C-163/21, EU:C:2022:286, т. 57] и RegioJet [C-57/21, EU:C:2022:363, т. 29]). Ако Съдът приеме тази теза, националните мерки за транспониране на тези разпоредби биха били приложими ratione temporis в настоящия случай, без този въпрос да трябва да се разглежда в конкретната аргументация.

[34] Курсивът е мой.

на ищеца е предоставено много голямо количество данни в труднодостъпни формати в рамките на кратък период от време, до каква степен тези данни могат да бъдат използвани и т.н.

92. Според ищците в настоящия случай представянето на доказателства се отнася само до данните, използвани от ответника за изготвяне на експертизата относно вредата. Експертите на ищците не са имали възможност да поискат представянето на допълнителни данни. Освен това срокът за запознаване с тези данни е бил доста кратък (запитващата юрисдикция посочва „една седмица в рамките на работното време“, ищците — „пет работни дни предиобед“). На ищците не е било разрешено да правят копия на данните или да използват електронни устройства по време на запознаването с тях. Освен това съответните данни не са били приложени към материалите по делото и самата запитваща юрисдикция не е имала възможност да се запознае с тях. И накрая, експертът на ищеца е разполагал с кратък срок от десет до петнадесет дни, за да преработи евентуално заключението си въз основа на данните, с които се е запознал.

93. Предвид тези предпоставки, дори само въз основа на условията за представяне на данните, изглежда трудно да се приеме, че тази мярка е премахнала напълно информационната асиметрия между страните, що се отнася до изчисляването на вредата.

94. Фактът, че ищците не са променили представената от тях експертиза, след като са се запознали с данните на ответника, не може автоматично да доведе до констатацията, че не са положили всички усилия за количествено определяне на вредата, и следователно не може да се приеме съответно, че е налице практическа невъзможност или прекомерна трудност да се направи това. Напротив, трябва да се вземе предвид релевантността на данните, както и фактът, че ищците са представили техническа експертиза относно получените чрез достъпа до данните на ответника резултати (вж. т. 16 по-горе).

95. Наистина по принцип е разумно да се очаква ищецът да коригира съответно своята аргументация в светлината на данните, получени в хода на производството. Ако тези данни обаче a priori са непригодни за по-точно количествено определяне на вредата, което националната юрисдикция следва да установи, не може да се изисква от ищеца да промени изводите, до които е достигнал. Националният съд трябва да прецени дали всички данни са подходящи за количествено определяне на вредата, като при необходимост използва съответни експертизи.

96. На второ място, дори когато е налице информационна симетрия между страните, също не е изключено да се стигне до заключението, че е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда въз основа на наличните доказателства.

97. Това се дължи просто на обстоятелството, че понякога фактическото положение е изключително сложно. Така например участниците в картел също често не са в състояние да преценят със сигурност на какво равнище ще се установят цените при липса на картелно споразумение. По-конкретно те няма как да знаят до каква степен някои конкуренти биха могли да намалят разходите и следователно цените при пълен конкурентен натиск. В този случай и те не могат да представят подходящи данни, въз основа на които може да се определи със сигурност размерът на вредата.

98. От всички изложени дотук съображения следва, че представянето на данните, използвани за изготвяне на представената от ответника експертиза, не изключва обстоятелството, че продължава да е налице информационна асиметрия между страните и да е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда въз основа на наличните доказателства.

б) По иска, предявен само срещу един от участниците в картела, от когото са закупени обхванатите от картела стоки (трети преюдициален въпрос)

99. Третият преюдициален въпрос се отнася до това дали и до каква степен обстоятелството, че ищецът е предявил иск само срещу един от участниците в картела, от които е придобил обхванатите от картела стоки, влияе върху възможността национален съд да определи размера на вредата.

100. В това отношение първо трябва да се уточни, че този въпрос не се отнася до тълкуването на член 11 от Директива 2014/104 относно солидарната отговорност. Запитващата юрисдикция по никакъв начин не поставя под съмнение, че ищците са могли да предявят иск срещу Daimler не само за камионите, които са придобили от Daimler, но и за тези, които са придобили от други участници в картела.

101. Ето защо само за пълнота следва да се отбележи, че при всички положения от самата практика на Съда произтича принципът, съгласно който всяко увредено от картел лице може да предяви иск за обезщетение за вреди срещу всеки участник в картела, при условие че е налице причинно-следствена връзка между вредата, претърпяна от това увредено лице, и нарушението, извършено от този участник в картела. Следователно той е кодифициран само декларативно в член 11 от Директивата и при всички положения е приложим в настоящия случай (вж. т. 37 по-горе).

102. Всъщност, както Съдът постанови неотдавна, без да се позовава на Директива 2014/104, нарушението на конкурентното право по принцип води до солидарна отговорност на нарушителите [35]. Това впрочем следва още от решенията по дело Kone и др. и дело Otis Gesellschaft и др., които се отнасят до искове, предявени от лица, които са пострадали от ефекта на „ценовия чадър“ или от предоставено подпомагане и които нямат пряко договорно правоотношение с никой от участниците в картела и не са придобили обхванати от картела стоки пряко от участниците в него [36]. Не е ясно защо в случай, в който ищецът е придобил обхванати от картел стоки пряко от един или повече участници в този картел, правото на ищеца да предяви срещу всички или само срещу някои участници в картела иск за обезщетение за вредите, причинени от съвместното нарушение, трябва да зависи от обстоятелството дали той е придобил стоките от ответния участник или ответните участници в картела, респ. дали те са произведени от него или от тях.

103. Следователно третият преюдициален въпрос се отнася по-скоро до процесуалната справедливост по отношение на Daimler. С него следва да се установи дали е възможно да се приеме, че е налице информационна асиметрия в ущърб на ищците, и да се оцени размерът на вредите дори ако Daimler не е продал и произвел всички спорни, обхванати от картела

[35] Решение от 29 юли 2019 г., Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, т. 36). Освен това Съдът приема, че член 11 от Директива 2014/104 не е свързан с определянето на субектите, задължени да поправят вредите, а с разпределянето на отговорността между тези субекти, вж. решение от 14 март 2019 г., Skanska Industrial Solutions и др. (C-724/17, EU:C:2019:204, т. 34).

[36] Решения от 5 юни 2014 г., Kone и др. (C-557/12, EU:C:2014:1317), и от 12 декември 2019 г., Otis Gesellschaft и др. (C-435/18, EU:C:2019:1069).

стоки. Това е така, тъй като Daimler несъмнено разполага с по-малко информация относно тези стоки, отколкото другите участници в картела. Поради това запитващата юрисдикция, изглежда, се съмнява, че може да приеме, че в случая е налице информационна асиметрия в ущърб на ищците и в полза на Daimler.

104. От изложените в т. 84—88 съображения по-горе обаче следва и по отношение на това положение, че съгласно член 17, параграф 1 от Директива 2014/104 единственият релевантен въпрос е дали е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда въз основа на наличните доказателства.

105. Следователно по принцип в подобно положение е необходимо чрез съдебни разпореждания по член 5, параграф 1 от Директивата при необходимост да се изиска предоставянето на информация от трети лица. По този начин се гарантира и правото на защита на ответника. Това е така, тъй като член 5, параграф 1 от Директива 2014/104 предвижда, че и ответникът може да поиска представянето на доказателствата от ищеца или трети лица. В това отношение компетентният съд трябва да вземе предвид шансовете за успех на всички искания на ответника за представяне на доказателства, така щото тези искания да не доведат до забавяне на производството поради чисто процесуалнотактически съображения.

106. Когато бъдат изчерпани тези възможности за събиране на доказателства, съответната юрисдикция следва да провери дали все още е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда въз основа на наличните доказателства и да се оцени размерът на вредата.

107. При всички случаи не е обосновано да се приема автоматично хипотезата за липса на информационна асиметрия в ущърб на ищеца, когато ответникът не е продал или произвел всички разглеждани, обхванати от картела стоки. Всъщност, както отбелязва самата запитваща юрисдикция, дори в такъв случай следва да се приеме, че участниците в картела по принцип разполагат с повече информация относно нарушението и отражението му върху цените, отколкото увредените лица.

108. Освен това упражняването на правото на ищеца да предяви иск срещу всеки участник в картел, не следва да води до неблагоприятни последици до степен, че да изключи автоматично възможността за определяне на вредата от националния съд. В този смисъл Daimler твърди, че ищците съзнателно са се отказали да създадат положение, в което са налице всички релевантни данни относно размера на вредата. Правото на увредените от картела лица да предявят иск срещу всички или само срещу някои от членовете на картела, обаче е важен елемент от ефективното упражняване на правото на обезщетение за вреди, причинени от картел, и не трябва да бъде неоснователно ограничавано. По-скоро то трябва да се упражнява при спазване на всички релевантни принципи, сред които е и правото на защита на ответните членове на картела.

109. Следователно обстоятелството, че ищецът е предявил иск срещу един участник в картела, от когото е придобил само част от спорните, обхванати от картела стоки, не е пречка за оценка на вредата от националния съд, когато тя не може да бъде количествено определена поради практическа невъзможност или прекомерна трудност, при условие че са били изчерпани също така всички поискани от ответника възможности за събиране на доказателства в негова полза, които обещават успех и са пропорционални с оглед на необходимите ресурси.

в) Междинно заключение

110. От изложените съображения следва, че предпоставка за определяне на размера на вредата съгласно член 17, параграф 1 от Директива 2014/104 е да бъде установено, че ищецът е претърпял вреда, но да е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда въз основа на наличните доказателства. В случай че са изчерпани всички поискани от ответника възможности за събиране на доказателства в негова полза, които обещават успех и са пропорционални с оглед на необходимите ресурси, тези условия са налице и когато ответникът е представил някои данни и ищецът е придобил от ответника само част от обхванатите от картела стоки.

VI. Заключение

111. Предвид всичко изложено по-горе предлагам на Съда да отговори на преюдициалните въпроси, както следва:

„1. Член 101 ДФЕС във връзка с принципа на ефективност трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална правна уредба, която в някои случаи, дори при частично уважаване на иска, предвижда подялба на съдебните разноски наполовина между страните. Това обаче изисква тази правна уредба да може да се тълкува в съответствие с правото на Съюза в смисъл, че в случай на частично отхвърляне на иска поради прекомерни трудности или практическа невъзможност да бъде определена количествено вредата, ответникът понася изцяло съдебните разноски, респ. в зависимост от обстоятелствата по делото може да бъде задължен да поеме най-малкото пропорционална част от съдебните разноски на ищеца.

2. Съгласно член 17, параграф 1 от Директива 2014/104/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 ноември 2014 година относно някои правила за уреждане на искове за обезщетение за вреди по националното право за нарушения на разпоредбите на правото на държавите членки и на Европейския съюз в областта на конкуренцията предпоставка за определяне на размера на вредата от национален съд е да бъде установено, че ищецът е претърпял вреда, но да е практически невъзможно или прекомерно трудно точно да се определи количествено претърпяната вреда въз основа на наличните доказателства. В случай че са изчерпани всички поискани от ответника възможности за събиране на доказателства в негова полза, които обещават успех и са пропорционални с оглед на необходимите ресурси„ тези условия са налице и когато ответникът е представил някои данни и ищецът е придобил от ответника само част от обхванатите от картела стоки“.